

BİR BÜROKRAT ŞAİR ÖMER EBÛ RİŞE

İbrahim USTA¹

Özet

Modern Arap Edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilen on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Arap edebiyatı hem şiir hem de nesir alanında bir modernleşme sürecine girmiştir. Asırlardır süregelen klasik Arap şiir sanatı batı şiirinin örnek alınması neticesinde bünyesinde birçok şiir akımı, ekolü veya topluluğu ile bu ekollere mensup şair ve yazarlar vücuda getirmiştir. Bu çalışmada, Suriyeli şair Ömer Ebû Rişe'nin kısa biyografisiyle beraber klasik, romantik ve parnasist dönemlerine ait kısa bilgiler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Ebû Rişe, Modern Arap Edebiyatı, Suriye, Şair, Şiir

A Bureaucrat Poet Omar Abu Risha

Summary

The Arab literature has entered a modernization process in both poetry and prose field from the second half of the ninth century which is considered to be the beginning of the Modern Arabic Literature. The ongoing classical Arabic poetry, within the result of sampling western poetry, has brought not only many poetry current, poetry school or poetry community but also many poets and writers belonging to these schools to body. In this study, besides a short biography of Syrian poet Omar Abu Risha, short information about the classic, romantic and parnasist periods will be given.

Keywords: Omar Abu Risha, Modern Arab Literature, Syria, Poet, Poem

1. Hayatı

a- Doğumu

Tarihçiler Ömer Ebû Rişe'nin doğum tarihi ve yeri hakkında farklı bilgiler vermişlerdir. Bir kısmı Münbiç'te 1908 veya 1910 senesinde doğduğunu ifade ederken, bir diğer kısım da Akka'da 1911 yılında doğduğunu belirtmişlerdir. İlkokul, lise ve üniversite yılları sırasıyla hesapladığında ise son görüş olan 1911 yılı doğruya daha yakın olmaktadır. Çünkü Şairin 22 yaşında üniversiteye gitmesi yerine 18 yaşında gitmesi daha olası bir tespittir. Tarihçiler arasında ki bu ihtilaf aslında babası Şâfi Ebû Rişe'nin Akka'da devlet memuru olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Şâfi Ebû Rişe Akka'ya 1900 lü yılların ba-

şında asıl memleketi olan Suriye'nin kuzeyindeki Münbiç kasabasında göç ederek gelmişti. Dolayısıyla oğlunun doğumunu burada 1908 olarak kaydettirmiş olması muhtemeldir. İşte çoğu tarihçiler bu tarihi temel almışlardır.

Soylu ve köklü bir aileye mensup olan Ömer Ebû Rîşe, kendisini radyo, televizyon konuşmalarında veya gazete röportajlarında, herkes tarafından bilinen Hayyâr b. Mehnân b. İsâ ailesine mensup Mevâli aşiretinden el-Burûşî koluna mensup olduğunu belirtmektedir. Büyükbabasının Filistin'de Şazeli tarikatı şeyhi olması sebebiyle tasavvuf eğilimi daha ağır bastığı için diğer şiiirlerle birlikte özellikle tasavvufî şiiirler de ezberlemiş ve rivayet etmiştir. Bu durum Ömer Ebû Rîşe'nin şairliğinde ve edebi dünyasının oluşumunda önemli bir rol oynamıştır.²

b- Tahsil Hayatı

Çocukluğunu Halep'te ilkokul okuyarak geçiren Ebû Rîşe üniversite eğitimi sırasında edebiyat yeteneğinin var olduğunu fark ederek edebiyata yönelmiştir. Şiir yeteneği ortaya çıkmaya başlayan Ebû Rîşe, bunun yanında o dönemde işgalcilere karşı milli direniş hareketinden de etkilenererek devrimci gençlerle birlikte mücadeleye katılmış, 18'li yaşlarda şairlik ve hatiplik yapmaya başlamıştır. Milliyetçiliğın ayyuka çıktığı bu dönemde Arap ırkıyla iftihar ettiği ve Arapları diğer milletlerden ayıran özelliklerini belirttiği "Zi Kâr" isimli ilk tiyatro oyununu kaleme almıştır. Bu eser yazmış olduğu şiiirlerinin ilk meyveleri arasında sayılmaktadır.

Ebû Rîşe'nin edebiyattan ve sanattan uzaklaşmasını isteyen babası 1929 yılında kimya ve dokumacılık eğitimi için onu Manchester'a göndermiştir.³ İngiltere'de kaldığı süre içinde üniversite öğrenimine devam eden Ebû Rîşe, şiir ve edebiyat yolundan hiç vazgeçmemiş, hatta kaleme aldığı makaleleri ve kasideleri Halep'te yayınlanan *Mecelletu'l-Cihâd* dergisine göndermeye devam etmiştir. 9 Ocak 1932 yılında *Hâtimetu'l-hub* başlıklı uzun kasidesinde sevdiği bir kızıdan bahseden Ömer Ebû Rîşe, evlenmek istediği bu kızın ailesinden rızalarını almak için Halep'e gittiğini, Manchester'a döndükten bir süre sonra ise kızın vefat ettiğini öğrenir. Bu duruma çok içerleyen Ebû Rîşe kalbi kırık ve kederli bir şekilde şu satırları yazar:

- 2 el-Fahûrî, Hannâ, *el-Câmî fî târihi'l-edebi'l-'Arabî, el-Edebu'l-hadîs*, Dâru'l-Cil, Beyrut 2005, s.532; 'Abbûd, Maron, *Müceddidûn ve mücterûn*, Müessesetu'l-Hindâvî li't-ta'lim ve's-sakâfe, Kahire 2012, s. 133-134; Lâşîn, Mahmud Şefik, *Şi'ru 'Umer Ebu Rîşe, Kura-atun fî'l-uslûb*, Şeriketu'l-emel li't'ibâ'a ve'n-neşr, Kahire 2008, s.11; Halil, Halil Ahmed, *Mevsû'atu'l-'Arabî'l-mübdi'üyne fî karni'l-'işrîn*, Muessesetu'l-'Arabiyye li'd-dirâseti ve'n-neşr, Beyrut, 2001 s.34.
- 3 Lâşîn, *Şi'ru 'Umer Ebû Rîşe*, s.12-13; Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, Arasta Yay., Bursa 2003, s. 105; Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Tetimnetu A'lâm li-Ziriklî, Dâr İbn Hazm*, Beyrut 2002, II/74.

للورى من دمي آية العبر	سَطْرُ الحب
على لوحها أحزان الصور	آية صورت
وعجيب أن أراني أعيش من غير ظل	شمس حزني قد استوت
عمري ولسان الآلام يقرأ ويملي	أبصر الدهر ناشرا سفر

İnsana sevgim yazılmış kanımdan ibret almak için
Hüzünlerin tüm suretlerini bir levhaya nakşettim
Hüzün güneşi zirveye ulaştı, ne garip ki gölgesiz yaşadığımı görüyorum
Zamanın hakkımda yazdığını görüyorum acıların dili yazıyor ve okuyor

Bu acı dolu olaydan sonra çok üzülen Ebû Rişe kendini tamamen edebiyata vererek, huzurun dine daha çok bağlanmakta olduğu fikriyle, davetçi olmaya karar verir. 6 Mart 1932 yılında Halep'teki *Mecelletu'l-Cihâd* isimli dergide "İslam Daveti ve Batı Ülkelerine Etkisi" başlıklı makalesini yayımlar. Bu makalede Londra Üniversitesi'ni ziyareti sırasında Hindistanlı Müslümanlarla karşılaşır onlarla hasbihal ettiğini, İslam davetinin Asya ve Afrika'daki durumunu onlardan öğrendiğini belirterek onlara "*Hıristiyan misyonerler bilsinler ki; İslam dini hidayet ve ahlak dinidir. Saptıran ve ayırtıran bir nifak dini değildir*" dediğini söylemiştir. Yine aynı dergide 25 Şubat 1932 yılında Lübnan müftüsü Şeyh Mustafa Necâ'nın dinlerken ağladığı söylenen kasidesini yayımlar. Bu kasidede Ömer Ebû Rişe'nin tasavvufi düşüncesi açıkça görülmektedir. Şiirinden bir kısmı şöyledir:

كل حي سيثوى فوق ترب الهامدانية	كرام العرب صبيرا
ادلهمت على غير التصبر لن تهونا	وكل مصيبة مهما
فإننا الى الديان يوما راجعونا	تناسوا إمرة الدنيا

Şerefli Araplar! Sabredin, herkes toprak olacak
Musibetler ki, ne kadar kötü olursa olsun,
Sabretmeden musibetleri aşamazsın
Bu dünyayı unutan bizler, bir gün Allah'a döneceğiz

Yine şairin İsrail'in 1948 yılında Filistin'i işgalini müteakip yazdığı "Nekbe" isimli kasidesinin ilk mısralarına baktığımızda, onun ne kadar hamaset dolu bir kişiliğe sahip olduğuna şahit olmaktadır: Şair şöyle der:

منبرٌ للسيف أو للقلم	أمتي، هل لك بين الأمم
خجلا من أمسك المنصرم	أتلقتاك وطرفي مطرق
ببقايا كبرياء الألم	ويكاد الدمع يهمني عابثاً
ى وترى كلّ يتيم النغم	أين دنياك التي أوحث إل
أصدائه ملعب العزّ ومغنى الشمم	كم تخطيت على
ب مئزري فوق جباه الأنجم	وتهاديت كأنّي ساح

Ey halkım! Ne savaşta, ne de barışta bir değeriniz vardır
 Utanarak sana bakıyorum(Ey Filistin) geçmişte yaşananlardan ötürü
 Gözümünden yaş akmakta, azametinden geriye kalan acılara
 Nerde o güzel dünya ki; beraber şarkılar söyledik
 Ne kadar da güzel yaşıyorduk, refah ve şeref içinde
 Şeref ve asaletimizin kibrinden, sanki yıldızlar üzerine yürüyorduk⁴

İngiltere’de kaldığı yıllar boyunca şiirlerinde dinsel üslup kullanan Ebû Rîşe, şiirlerini genellikle hüzün, keder, matem ve karamsarlık üzerine inşa ederken, Paris’e gittikten sonra şiir stilinde büyük değişim meydana gelmiştir. Bunların başında güzellik, genç kadınlar, eğlence gelmekte ve sanki yeniden doğmuş gibi mutluluk ve rahatlık arayan sert bir avcı görünümünü oluşturmuştur. Paris’te irad ettiği şu şiirinden bunu çok rahat çıkartmak mümkündür:

صَبَّ لَا يَكُونُ فِدَاءَهُنَّ	أَفْدَى الْحَسَانَ وَأَيَّ
الْمُضْرَمَاتِ خَدُودَهُنَّ	اللَّيِّنَاتِ قَدُودَهُنَّ
النَّاهِدَاتِ نَهْدَهُنَّ	النَّافِرَاتِ الْوَائِبَاتِ
وَلَا الْكَوَاعِبِ مِنْ فَيْئَتِهِ	بَارِيسَ لَنْ أَنْسَى مَهَاكَ
وَقَبْلَةَ الْوَجَنَاتِ سَنَّهُ..!	حَيْثُ الْهَوَى فَرَضَ عَلَيَّ

Güzel kadınlara fedadır canım, hangi âşık feda etmez ki ömrünü
 Yürüyüşleri çok narin, yanakları ateş kırmızısıdır
 Göğüsleri dolgun, güzel kadınlar
 Ey Paris! Ceylan güzelliğindeki kadınlarını unutmayacağım
 Ey Viyana! İri vücutlu kadınlarını da
 (Biliniz ki) sevmek farz, yanaklardan öpmekse sünnettir.

Şairin şiir stilindeki bu değişim, onun aklının karışık olduğu izlenimi vermektedir. Başka bir tabirle evlenmeyi düşündüğü kızın ölümünden itibaren kendisini bir nevi uzlette hisseden şair kendisini teskin etmek için bir müddet tasavvufa meyletmiş, daha sonra aradığı aşkı bulması ve eski sevdiğini unutması neticesinde aşk, mutluluk ve eğlenceye dair de şiirler irad etmesi, araştırmacılar açısından ortam değişikliği ve Paris’teki yeni hayatına uyum şeklinde değerlendirmektedirler.

Ebû Rîşe’nin şiirlerini tenkit eden eleştirmenler, Paris’ten önce yazdıkları ile Paris’ten sonraki yazdıklarını karşılaştırdıklarında aradaki içerik farkı ve bakış açısının değişmesi ve şiirinin bir halden başka bir hale geçmesine oldukça şaşırılmışlardır. Konuyla ilgili olarak Hamdî Kemâl “*senin yaşamış olduğun üzüntü ve keder sende şaşkınlık meydana getirirse de aynı durum seni, insanlara sevecen davranarak mutlu ve eğlenceli kılabiliyor. Fakat senin yazmış olduğun şiirler, ilimle ku-*

4 el-Fahûrî, Hannâ, *el-Câmi’ fi târihi’l-‘edebi’l-‘Arabî, el-Edebu’l-hadis*, . s.533.

şatılmış bir çevreden geldiğini gösteren şiirlerdi, kendi içindeki hayret ve şaşkınlığını bıraktığında farklı şiirler oluşmaktaydı” şeklinde eleştirmiştir.

İngiltere’de kaldığı yıllarda sevdikleriyle ve ülkesinde yaşadığı olaylara gösterdiği duygusal tepkileri dile getirirken romantik ve (pesimist) karamsar bir üslup kullanan şair, Paris’te yaşadığı sürede “*eğlence bize farzdır, yanakları öpmekse sünnet*” sözü ise, şairin mazide olanları unutarak tekrar yaşama sevinciyle; mutluluk ve insanlarla olan ilişkilerinde hümanist bir çizgide olmayı dile getirdiği şekilde yorumlanmaktadır.⁵

Ebû Rişe, 16 Mayıs 1932 yılında yaz tatilini Halep’te ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte geçirmek için Suriye’ye döner. Yarım kalan öğrenimini tamamlamak için tekrar Manchester’a giden Ebû Rişe, öğrenimini tamamen durdurma kararı alarak ve ilmi ve edebi hayatına yeniden başlangıç yapmak için ülkesine geri döner. Yurda dönüşünden bir sene sonra ailesi Amerika’ya göç etmiş ve orada doğup büyümüş Lübnanlı bir hanımefendi olan Münire Murat ile evlenen Ebû Rişe, vatan içinde ve dışında özgürlük ve bağımsızlık yanlısı olan savaşçı gençlerle birlikte hareket ederek mücadeleye devam eder. Girdikleri bu bağımsızlık mücadelesinde kendilerine hem halk hem de idareciler ve parti ileri gelenleri bazında onlara destek verir. Milli duruşu sert ve net olan şair harici konularda ise Batı ve Siyonist işgaline karşı durarak, Fransız güçlerine karşı tüm cesaretiyle direnir. Şiiri kendi aynası olarak gören şair, şiirlerini elinde korkutucu bir silah olarak da kullanır. Tüm hayallerini ve isteklerini şiirle dile getiren şairin şiirleri gün geçtikçe gelişir ve çağdaş Suriye tarihinde - o dönemin zorluklarına rağmen -Suriye bölgesinde sesi en çok yankılanan şairlerden birisi olur.⁶

c- Görevleri

Ömer Ebû Rişe, İngiltere’den döndükten sonra ilk olarak Halep’te ki Darû’l-kütübî’- Vataniyye’de yöneticilik görevine getirilmiştir. Bu yayınevinin kurulmasında ve başarılı çalışmalarında çok emeği geçmiştir. Suriye’de bulunduğu sırada mevcut yönetimi desteklemiş, muhalif kanada söylemleriyle destek verip teslim olmamış, ayrılıkçı ve saldırgan tutumlara karşı ise hep başkaldırmıştır. İddialara göre

5 el-Haysa, Muhammed Halid ‘Avvâd, *el-Binâu’l-fenni fi şi’ri ‘Umer Ebû Rişe*, Yayınlanmamış Yükseklikans tezi, Câmîiatu’s-Şarkı’l-Evsat, Kudüs 2011, s.11-18; ‘Ayyâş, Abdulkadir, *Mu’cemu’l-müellifine’s-Sûriyyîn fi’l-karni’l-‘işrîn*, Dâru’l-fikr, Dimaşk, 1985, s.11; ‘Ab-bûd, Maron, *Müceddidün ve mücterün*, , s. 135 v.d.

6 el-Müsâ, Halil, *Âliyyâtü’l-krâati fi’şi’ri’l-‘Arabîyyi’l-mu’âsur*, Menşûrati’l-hey’eti’l-‘âmmeti’s-Sûriyyeti li’l-kitâb, Dimaşk 2010, s.48; Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, s. 104; Halil, Halil Ahmed, *Mevsû’atu’l-‘Arabî’l-mübdî’üyne fi karni’l-‘işrîn*, s.34; Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Mu’cemu’l-müellifine’l-mu’âsirün*, Mektebetü Meliki’l-Fehdi’l-vataniyye, Riyad 2004, I/473.

dönemin hükümetiyle ters düştüğü için önce 1949-1953 yılları arasında Brezilya, 1953-1954 arası Arjantin ve Şili'ye diplomat olarak; sonra 1954-1958 yılları arasında Hindistan, 1959-1961 yılları arasında Avusturya, 1961-1963 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri ve 1964-1970 yılları arasında ise tekrar Hindistan'a büyükelçi olarak atanarak bir bakıma Suriye'den uzaklaştırılmıştır⁷ Ömer Ebû Rîşe, geçirmiş olduğu beyin kanaması sonucu, 15 Temmuz Pazar gecesi 1990 yılında Riyâd'ta yedi ay tedavi gördüğü Kral Faysal hastanesinde hayatını kaybetmiştir. Cenazesi özel bir uçakla Riyâd'tan Halep'e getirilerek defnedilmiştir.

d- Eserleri

Ömer Ebû Rîşe yaklaşık 80 yıllık yaşamında azımsanmayacak ölçüde eserler bırakmıştır. Bunları şiir ve tiyatro eserleri şeklinde iki kısma ayırmak mümkündür: Şiir yapıtlarının ilki 1936 yılında 220 sayfa olarak Halep'te yayınlanmış olan *Şi'run* isimli divanıdır. Şair, ikinci divanını 1947 yılında *Min 'Umar Ebû Rîşe, Şi'run* isimli 294 sayfa olarak Beyrut'ta yayınlamıştır. Üçüncü divanını 1969 yılında *Muhtârât* isimli 293 sayfa olarak Beyrut'ta yayınlayan Ebû Rîşe, 1971 yılında Şam'da *Ġaniytu fi me'temî*, 1980 yılında Cidde'de *Emruke yâ Rab*, 1984 yılında yine Şam'da *Min vahyî'l-mer'e* isimli çalışmalarını yayınlamıştır. Şairin ayrıca 1959 yılında *Roving along (et-Tetavvâf)* isimli yayınladığı İngilizce bir divanı daha mevcuttur.⁸ Şairin tiyatro eserlerinin en başında hiç şüphesiz ki 1929 yılında kaleme alıp, 1931 yılında Halep'te neşrettiği *Zî Kâr* isimli tiyatro eseri gelmektedir. Buna ilave olarak *Mahkemetu's-şuârâ*, *Semiramîs*, *Tâc Mahâl* gibi diğer çalışmalarını da zikretmek mümkündür.⁹

2. Şairliği

Şiirin çokça sevilip söylendiği bir aile ve toplumda dünyaya gelen Ebû Rîşe'nin şiire olan merakı küçüklüğünde başlamıştır. Çünkü babası Şâfi Ebû Rîşe, kız kardeşi Zeynep, erkek kardeşi Zâfir de şairdir. Şiir yazmaya memleketinde Fransızlara karşı isyanın baş gösterdiği, silahların patladığı bir dönemde başlamıştır. Bilindiği üzere 1920 yılında başlayıp, alınan mağlubiyet sebebiyle Suriye 1946 yılına kadar Fransa sömürgesinde kalmış, son olarak 1946 yılında Fransızların ülkeyi terk etmesiyle bağımsızlığını kazanmıştır. İlk eğitime başla-

7 Badawî, Muhammad Mustafa, *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, Cambridge University Press, London 1975, s. 172-178; 'Ayyâş, Abdulkadir, *Mu'cemu'l-müellifine's-Sûriyyîn* s.12.

8 el-Haysa, Muhammed Halid 'Avvâd, *el-Binâu'l-fennî fi şî'ri 'Umer Ebû Rîşe*, s.11-18.

9 Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Mu'cemu'l-müellifine'l-mu'âsirîn*, I/473; Ayyâş, Abdulkadir, *Mu'cemu'l-müellifine's-Sûriyyîn* s.12; Halil, Halil Ahmed, *Mevsû'atu'l-'Arabi'l-mübdi'iyne fi karnî'l-'iştirîn*, s.34; Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Tetimmetu A'lâm li-Zirikli*, II/76.

ması birinci dünya savaşının başlarında veyahut ortalarında olan¹⁰ Ebû Rişe Manchester'da başladığı üniversite eğitimini 1934 yılında Beyrut'taki Amerikan üniversitesinde tamamlamıştır.

Şairin edebiyata bakış ve yönelişini etkileyen iki temel faktör göze çarpmaktadır. Öncelikle toplumsal faktör diyebileceğimiz, şiirin sevildiği bir toplumda doğmuş olması ikinci olarak o dönemlerde ülkesinin yaşamış olduğu işgal ve sonrasındaki darbe ve baskı siyaseti sebebiyle hamaset ve vatanseverlik duygularını harekete geçirmiş olan siyasi faktörler. Yine o dönemde bazı Arap devletlerinin gazete ve dergilerinde yayımlanan ve işgal sonrası yenilgiyi kabullenen şiirleri okuyup takip etmesi de onun şairliğini etkilemiştir. Bunların başında da Amerika'ya göç etmiş "Divan" ve "Edeb" gibi edebiyat dernekleri gelir.¹¹

Şairin şiire olan ilgisini kendi söylemlerine göre üç merhalede değerlendirmek mümkündür.

Birinci merhale: çocukluk dönemiyle başlayıp 1929 yılında Londra'ya gidinceye kadar ki dönemdir. İlk şiir söylemeye başladığı döneme baktığımızda, eski şairlerin şiirlerine özendiğini klasik tarzda şiirler söylediği görülmektedir. Edebi akımların en eskisi sayılan klasik tarz gayet kuralcı ve titiz, konuları ise insan doğasına uygun olup, insanın iç dünyasına saygı gösterilerek vücuda getirilmiş eserlerdir. Kullanılan dil, ince ve süzme bir dil, söylemde geçen sözcükler kaba olmayıp seçmedir. Başka bir ifadeyle eski Yunan - Latin edebiyatları örnek alınarak, bu edebiyatların sanatçıları gibi yazmaya çalışılmıştır. Şair bu durumu kendi ifadesiyle şu şekilde belirtmektedir:

"Ben ilk şiir söylemeye başladığımda el-Buhturî, Ebû Temmâm, Ahmet Şevkî ve benzer şairler gibi söylemek istedim. Çünkü hocalarım onları öve öve bitiremiyorlardı. Benim de onlar gibi olmamı istiyorlardı. Mesela Ahmet Şevkî'nin bu beytini ilk duyduğumda oynadığımı bilirim":

أَحَلَّ سَفْكَ دَمِي فِي الْأَشْهَرِ الْحُزْمُ رِيمَ عَلَي الْقَاعِ بَيْنَ الْبَانِ وَالْعَلِيمِ

Düzlük bir yerde bân (bir tür ağaç) ve bayrak duruyor

Savaşın haram olduğu aylarda kanımın dökülmesine cevaz veriyor.¹²

10 Bu ifadeyi kullanma sebebimiz şairin doğum tarihinde ittifak olmamasından kaynaklanmaktadır.

11 Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Tetimmetu A'lâm li-Zirikli*, II/75; 'Abbûd, Maron, *Müceddidün ve mücterün*, s. 137 v.d; Badawî, Muhammad Mustafa, *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, s. 176.

12 el-Haysa, Muhammed Halid Avvâd, *el-Bînâu'l-fennî fi ş'ri 'Umer Ebû Rişe*, s.19-28; el-Müsâ, Halil, *Âliyyâtu'l-kraati fi's-ş'ri'l-mu'âsır*, Menşûrâtu'l-hey'eti'l-'ammeti's-Suriyye li'l-kitâb, Dimaşk 2012. s.48.

Şair şiirdeki tecrübelerini anlatırken şöyle demektedir: “ilk şiirle ilgilenirken eski şiirleri severdim. Onlar gibi de şiir söylemeye çalışırdım. Bazen aile ve dostlarıma şiirler söylerdim. Daha sonra onlara söylediğim şiirlerin bana değil eski şairlere ait olduğunu söylerdim. Gerçek şu ki söylediğim şiirler taklit kokuyordu”.¹³

Şairin klasik tarzda söylemiş olduğu şiire örnek olarak “Muhammed Destanı” isimli kasidesindeki şu beyitleri örnek olarak vermek mümkündür:

فُضِيَ الأَمْرُ يا قريش فسيرو للحمى واندبي على الأشلاء
واحذري الطيب أن يمس غلاماً في ندِيّ أو غادةً في خباء
وأعدّي للثأر حُمَرَ السرايا واحشديها للوثبة الرعاء

Ey Kureyş! İş bitti artık, haydi yürü (git)
Git de (Bedir)svaşını ve ölülerinin yasını tut.
(Bir daha) sakın, bir çocuğa veya bir yavruya dokunma!
(Sakın) üzme iyi huyluyu, yoksa (mağlubiyetle) pişman eder seni
Sen kızıl develerini intikam için hazırla
(Ama) bu ahmakça saldırıyı (tekrar)deneme sakın!

Ebû Rîşe'nin klasik tarzı bırakıp, romantik veya parnasist akıma kapılmasının bir takım nedenleri vardır. Öncelikle belagat içermeyen sade şiirlerin yaşadığı şiir çevresinde değersiz olarak görülüp, sahibinin eleştirilmesinden hoşlanmaması olarak zikredilebilir. Bu durumu kendisi şu şekilde belirtmiştir: “mesela benim bu şiirim çok yalın ve sade olması sebebiyle klasikçiler tarafından eleştirilmiştir”

سَلَاها ما الذي عَنِّي ثَنَاها وَقَلْبِي في الثَنائِي ما سَلَاها

Sorun ona nedir onu benden çeviren?

Kalbim uzakta olduğu halde ondan yüz çevirmemiştir.

Başka bir ifadesinde ise “Sürekli eleştiriler neticesinde eski şiirlerden bıkmış ve usanmış bir şekilde şiire olan susuzluğumu da gidermek için yeni arayışlara başladım. Sonunda aradığım şiiri buldum. Ebû Sakr el-Hüzeli'nin dediği gibi”:

وَمَا هِيَ إلا أَنْ أَرَاكَ فُجَاءَةً فَأَبْهَتْ لا عُرْفَ لَدَيْ ولا نَكْرًا

Seni ansızın gördüm. Şaşım kaldım!

Ne bende tanıma bilgisi var ne de inkâr edecek bilgisi.

13 el-Müsâ, Halil, Kıraatu'n-nassıyye fi ş-şiril'-arabiyyil'-muasır fi suriyye, Menşûrâtu'l-hey'eti'l-'ammeti's-Suriyye li'l-kitâb, Dimaşk 2012; Lâşin, Şi'ru 'Umer Ebû Rîşe, s.13; el-Fahûrî, Hannâ, el-Câmi' fi târihi'l-'edebe'l-'Arabî, el-Edebu'l-hadis, , s.534-535.

İkinci olarak şairin İngiltere ve Paris'te kaldığı sürelerde Shakespeare, Shelley, Keats, Baudelaire, Poe, Maruritus ve Milton gibi batılı şairlerin şiirlerini inceleme fırsatı bulmuş ve onların şiirdeki yenilenme ve ilerlemelerine karşın, Arap şairlerin kanatları kırık bir şekilde taklide esir olduklarını görmesi neticesinde modern dönemin şiirlerini her yönüyle araştırmaya başladı.¹⁴

Araştırmalarının sonunda Ebû Rişe şiirde modern Dünyada kullanılan yeni yöntem ve söylemleri kullanmaya başlayarak, klasik şairlerin çokça önemsedikleri aruz ve belagatle alakalı şeylere karşı çıkmaya başlar. Ebû Rişe, Hafız İbrahim'i sevmemesine ve de onun şiir tarzına karşı çıkıyor olmasına rağmen, kendi şiirlerini yazarken onun şiirlerinden de istifade etmiştir. Hatta bir şiirinde Ebû Rişe, Hafız İbrahim'in şiirlerindeki değişim arzusunu bir bülbüle benzetip şöyle demektedir.

جمح الشعزُ بالأديبِ الى البؤس وضعب عليه كئيب جماحه
كَهْزَارٍ قَدْ أَوْحَشَتْهُ مَعَانِيهِ وَعَانَتْ كَفَّ الْأَذَى بِسِرَاحِهِ

*Şiir, edibe karşı çıkıp değişimi istemekte,
Kendini dizginlemekten aciz olduğunu söyler.
O bülbül gibi ki; nağmeleri onu etkilemekte,
Eziyet ise onu bozguna uğratmış.*

Ebû Rişe, Ahmed Şevki'yi ise şiirlerindeki kibirli tutumundan dolayı şu şekilde betimlemiştir:

فَعَرَاهُ شَبَّةُ الْغُرُورِ وَمَا كَانَ لِيَصْنَعِي إِلَّا لِرَجْعِ رَبَابِهِ
هَكَذَا آفَةُ النَّبُوءِغِ غُرُورٌ يَفْصِمُ الْمَرْءَ عَنْ كَرِيمِ صَحَابِهِ

*Onun başına getiren şey, kibir ateşidir.
O sadece cemaatine dönmeye meyillidir.
Temayüzün afeti kibirdir.
Kibir sahibi, arkadaşının iyiliğine dahi tahammülü yoktur.*

Şair burada gurur ve kibrin, sahibinin başına neler getirebileceğinden bahsetmekte ve gurur ve kibri bir gemiye benzeterek, kendine güveni sonsuz olan bir geminin, dalgalara karşı aciz kalışına benzetmektedir.

Ebû Rişe “en güzel şiir, en yalan olanıdır” sözünü “sağlam ve güzel şiir, ilkeleri de doğru olan şirdir” şeklinde eleştirerek, Ebû Nuvâs ve Ebû Temmâm gibi şairlerin şiirlerindeki güzel yanlarını alırken, onları

14 el-Küfehî, İbrahim, *Şi'riyyetu'l-makta' fi nemâzic min kasâidi'Umer Ebû Rişe*, Mecelletu Câmî'ati Ummi'l-Kurâ li 'ulûmi'l-luğât ve âdâbihâ, Mekke 2009, sayı 2, s. 195 v.d; Abbûd, Maron, *Müceddidün ve mücterün*, s. 139 v.d; Badawî, Muhammad Mustafa, *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, Cambridge University Press, London 1975, s. 175.

zaman zaman eleştirmekten geri durmamıştır. Daha yirmi üç yaşında genç bir şairken söylediği şu eleştirel beyitler onun tutumunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

إن تَجِدْنِي أَقُولُ مَا لَمْ يَقْلَهُ فَيْكَ فِي الشَّرْقِ نَادِبٌ أَوْ شَكُولُ
فَلَأَنْتِي كَرِهْتَ سَخِيفَ ابْنِ هَانِي وَابْنَ أَوْسٍ وَمَنْ بِهِ تَجْدِيلُ
زَلَزَلُوا الْأَرْضَ وَالسَّمَاءَ إِذَا مَا تَ حَبِيبٌ أَوْ غَابَ عَنْهُمْ خَلِيلُ

Yas tutan veya yakını kaybeden

Batılı birisinin söylemediği sözleri benden bekliyorsan,

Şüphesiz ben İbn Hânî, İbn Evs

Ve düzenbazların saçmalıklarından nefret ederim.

Onlar bir yakınları veya dostları öldüğünde dünyayı ve göğü titretirler.

Eski ve çağdaşlarını -gerekli gördüğü durumlarda- eleştirmekten geri kalmayan Ebû Rîşe, bu tutumundan dolayı kendisi de sert eleştirilere maruz kalmış, onu eleştirenler işi bazen bir takım karalamalara kadar götürmüşlerdir. Şair onları kıskançlıkla suçlarken şu ifadelere yer vermiştir:

خَارِبْتُكَ الْحَسَادُ عَهْدًا وَلَا بَدَعَ فِدَاءَ الْحَسَادِ دَاءَ عِيَاءِ
اطْلُقُوا ذَمَّهُمْ عَلَيْكَ وَهِيَ تَ يُرْجَى مِنَ الْحَسُودِ ثَنَاءِ

Kıskançlar, seninle savaşmaya taahhüt etmişler.

Kıskançlığın hastalığı dermansız bir hastalıktır.

İftiraları sanadır. Ne kadar da yanlış!

Kıskançlıktan iyilik beklemek!¹⁵

İkinci merhale: Eğitim için İngiltere'ye gittiği ve Suriye'ye dönüş yaptığı tarihler olan 1929-1932 yılları arası, zaman olarak az bir süre olmasına rağmen şiirlerine olan etkisi çok büyüktür. Şair, Londra'da ikamet ettiği dönemde ve Paris'e yaptığı ziyarette batılı edebiyatçıların yanında edebi kültürünü geliştirmiştir.

İkinci dönem dediğimiz merhalede şiirleri romantik içeriklidir. Nedeni ise, vatan özlemi ve ülkesindeki siyasi kargaşaları gösterebiliriz. Bu dönemde romantizm ekolünün önde gelenleri olan Shakespeare, Shelley, Keats, Baudelaire, Poe, Maruritus, Milton gibi şairleri takip etmiştir.¹⁶ 18. yüzyılın ikinci yarısında klasisizme tepki olarak doğmuş olan Romantizm, doğa ve yaşamda ne varsa korkusuzca sanata çağırılmış, klasisizmin ihmal ettiği doğayı sevgiyle karşılamış; uzak ülkelerin, yerli ve yabancı törelerin tasvirine geniş yer vermiştir.

15 el-Fahûrî, Hannâ, *el-Câmi' fî târihi'l-edebi'l-'Arabî, el-Edebu'l-hadis*, s.536.

16 Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, s. 105; el-Haysa, Muhammed Halid Avvâd, *el-Binâu'l-fenni fî şî'ri 'Umer Ebû Rîşe*, s.14; Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Mu'cemu'l-müellifîne'l-mu'âsirün*, I/473.

Bu tarzın anlatımı, klasisizme göre daha ağır ve sanatlı; üslup, özentili ve şairane tasvirlerle süslüdür. Şairin romantik şiirine örnek olarak şu beyti gösterebiliriz:

العمر ونوع الآمال والاحلام الوداع الوداع يا زهرة
اللطف ونور الإثحاء والإلهام الوداع الوداع يا شعلة

*Elveda elveda ey ömrün çiçeği!
Ey umut ve hayallerin kaynağı!
Ey nazırlığın ve şefkatın ışıltısı!*

Üçüncü merhale: Bir müddet romantik şiirler irad eden şair sonraki dönemlerde parnasizm akımına kapılmış ve bir süre bu akım tarzında şiirler irad etmiştir. Romantizme tepki olarak doğan parnasizm, şiirde duygusallığa karşı çıkarak “şiirde gerçekçilik” şeklinde ifade edilen yeni bir anlayışı benimsemiştir. “Sanat için sanat” anlayışı benimsenip, şiirde biçim olgunluğuna önem verilmiştir. Nazım tekniği üzerinde titizlikle durulmuş, vezin ve kafiye tekrar önem kazanmış ve dış ahenk unsurları üzerinde durularak dilin ustalıklı kullanılması hedeflenmiştir. *Şairin parnasist akımdan etkilenerek kaleme aldığı şu beyitleri örnek olarak vermek mümkündür:*

مَسَاءَ الْخَيْرِ .. هَذِي قُبْلَةٌ عَجَلَى .. فَمَا أَهْنَا!
وهذي ضَمَّةٌ أُخْرَى فَمَا أَشْفَى وَمَا أَحْنَى!
أَأَمْضِي ؟.. مَنْ يُطِيقُ الْبَعْدَ عَنْ فَرْدَوْسِهِ الْأَسْنَى
وَفِيمَ نُقِيمُ لِلْعَدَالِ ، يَا حُورِيَّتِي وَزُنَا
لِيَأْتِ الْفَجْرُ .. وَلِيُنْقَلُ حِكَايَةُ حُبِّنَا مَنَا!..

İyi akşamlar... Bu acele bir öpücük, ne mübarek!
Bu da diğer bir kucaklama, ne kadar şifalı ve arzulu
Geçer miyim? Kim dayanabilir ki, ıslıl ıslıl cennetinden düşmeye
Gelsin şafak ve aktarsın bizden aşkımızın hikâyesini¹⁷

17 Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, s. 104; Badawî, Muhammad Mustafa, *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, s. 177; Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Tetimmetu A'lâm li-Zirikli*, II/76; el-Fahûrî, Hannâ, *el-Câmi' fi târihi'l-edebi'l-'Arabî, el-Edebu'l-hadis*, s.538.

Sonuç

Ömer Ebû Rîşe, yirminci yüzyılda Suriye'de Dünyaya gelip, eğitim hayatına İngiltere'de başlayıp Beyrut'ta bitiren modern dönem şairlerinden birisidir. Yurda döndükten sonra Halep kütüphanesine müdür olarak atanmış, daha sonra Suriye'nin bağımsızlığı için Fransızlara karşı girilen milli mücadele aktif rol oynamıştır. 1949-1970 yılları arasında sırasıyla Brezilya, Arjantin, Şili, Hindistan, Avusturya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde diplomat olarak görev yapmıştır. Ebû Rîşe'nin edebi yönü bu değişken hayatının etkisinde kalarak gelişmiştir. Gençlik yılları ve eğitim için İngiltere'de bulunduğu dönemde klasik akım etkisini görmekteyiz. Fransa'da kaldığı dönemde ise şairin romantizme doğru geçiş yaptığını müşahede edilmektedir. Suriye'ye döndükten sonraki dönemde ise kendisi parnasist şairler grubu içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu yüzden şairin şiirlerinde farklı edebi akımların tesirlerini görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ‘Abbüd, Maron, *Müceddidün ve mücterün*, Müessesetu’l-hindâvî li’t-ta’lim ve’s-sakâfe, Kahire 2012.
- ‘Ayyâş, Abdulkadir, *Mu’cemu’l-müellifine’s-Sûriyyîn fi’l-karnî’l-işrîn*, Dâru’l-fikr, Dimaşk, 1985.
- Badawî, Muhammad Mustafa, *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, Cambridge University Press, London 1975.
- Ebû Rişe, Ömer, *Divânu ‘Umer Ebû Rişe*, Daru’l-‘avde, Beyrut 1998.
- el-Fahûrî, Hannâ, *el-Câmi’ fi târihi’l-edebi’l-‘Arabî, el-Edebu’l-hadîs*, Dâru’l-Cil, Beyrut 2005.
- el-Haysa, Muhammed Halid ‘Avvâd, *el-Binâu’l-fennî fi şi’ri ‘Umer Ebû Rişe*, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Câmîatu’s-Şarkî’l-Evsat, Kudüs 2011.
- Halîl, Ahmed Halîl, *Mevsû’atu a’lâmi’l-‘Arabî’l-mubdi’în fi’l-karnî’l-işrîn*, Muessesetu’l-‘Arabîyye li’d-dirâseti ve’n-nesr, Beyrut 2001.
- el-Kûfehî, İbrahim, *Şi’riyyetu’l-makta’ fi nemâzic min kasâidi’Umer Ebû Rişe*, Mecelletu Câmî’ati Umî’l-Kurâ li ‘ulûmi’l-luğât ve âdâbihâ, Mekke 2009.
- Lâşîn, Mahmud Şefik, *Şi’ru ‘Umer Ebû Rişe, Kırâatun fi’l-uslûb*, Şeriketu’l-emel li’tubâ’a ve’n-nesr, Kahire 2008.
- el-Mûsâ, Halîl, *Kırâatu’n-nassıyye fi’s-şî’ril-‘Arabîyyi’l-mu’âsır fi Suriyye*, Menşûrâtu’l-hey’eti’l-‘ammeti’s-Suriyye li’l-kitab, Dimaşk 2012.
- Âliyyâtu’l-kırâati fi’s-şî’ri’l-mu’âsır*, Menşûrâtu’l-hey’eti’l-‘ammeti’s-Suriyye li’l-kitab, Dimaşk 2012.
- Yusuf, Muhammed Hayr Ramazan, *Mu’cemu’l-müellifine’l-mu’âsirün*, Mektebetü Meliki’l-Fehdi’l-vataniyye, Riyad 2004, I/473-474.
- Tetîmmetu A’lâm li-Ziriklî*, Dâr İbn Hazm, Beyrut 2002.
- Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, Arasta Yay., Bursa 2003.